

# Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerindeki Etkisi

## The Effect of Poverty on Child Health

<sup>1</sup>Selver GÜLER<sup>a</sup>, <sup>2</sup>Betül KAPLAN<sup>b</sup>, <sup>3</sup>Fatma SAKIN<sup>c</sup>

<sup>a</sup>SANKO Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye

<sup>b</sup>Hasan Kalyocu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye

<sup>c</sup>Hemşire Gaziantep Şehitkamil 30 Nolu Aile Sağlığı Merkezi

**ÖZET** Yoksulluk, bireyin hayatını sürdürebilmesi için gerekli olan maddi ve manevi kaynaklardan yoksun olma durumudur. Yoksulluk dünya çapında toplumsal bir sorun olmakla beraber gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukları daha fazla etkilediği bilinmektedir. Aileyi etkileyen her şey çocuğu etkilediği bilinmekle beraber, ailenin yoksulluğu çocuğa doğrudan ya da dolaylı olarak yansımaktadır. Yoksul ailede büyüyen çocuk, gelecek yaşamında da yoksullukla karşılaşma riski taşımaktadır. Dolayısıyla kendi çocuğu da yoksulluk yaşayarak kısır bir döngü içerisinde yer alacaktır. Yoksulluk çocuğu etkilemekte ve buna bağlı olarak bazı risklerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Yoksulluğun çocuk sağlığı üzerine kısa ve uzun vadeli etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler çocukta biyo-psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkilenmesi ile ilişkilidir. Yoksulluğun uzun vadeli etkileri çocukta özellikle beyin gelişimini etkileyerek akademik başarısının düşmesinin riskini arttırmaktadır. Bu nedenle çocuğun yaşadığı yoksulluğun çok boyutlu bir şekilde ele alınarak, bu konuda sağlık personellerinin farkındalığı artırılmalıdır.

**ABSTRACT** Poverty is the state of being deprived of the material and spiritual resources necessary for the individual to continue his life. Although poverty is a worldwide social problem, it is known that it affects children living in developing countries more. Although it is known that everything that affects the family affects the child, the poverty of the family directly or indirectly reflects on the child. The child who grows up in a poor family carries the risk of facing poverty in his future life. Therefore, his own child will also experience poverty and will be in a vicious circle. Poverty affects the child and may expose him to some risks accordingly. Poverty has short- and long-term effects on child health. These effects are associated with the negative impact on the child's bio-psycho-social development. The long-term effects of poverty increase the risk of falling academic success, especially by affecting the brain development of the child. For this reason, the poverty experienced by the child should be handled in a multidimensional way and the awareness of health personnel should be increased.

**Anahtar Kelimeler:** Çocuk, Yoksulluk, Çocuk Sağlığı, Etkileri

**Keywords:** Child, Poverty, Child Health, Effects

**Correspondence:** <sup>1</sup>Server Güler



<sup>1</sup> SANKO Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, Gaziantep, Türkiye  
**E-mail:** selvergulerr@gmail.com

**Received:** 26 Aralık 2022

**Accepted:** 30 Aralık 2022 **Available online:** 30 Aralık 2022

2979-9856 / ISSN

## GİRİŞ

Yoksulluk, genel bir tanım olarak insanların yaşamlarını sürdürebilmek için en temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak, ifade edilebilir. Bu tanım doğrultusunda bu kavram sadece insanların beslenme, barınma, giyinme gibi durumlardan faydalanamaması değil aynı zamanda eğitim ve sağlık gibi ihtiyaçlardan da yoksun olmaları gibi kavramları da ifade etmektedir (1, 2). Dünya Bankası'nın tanımına göre ise yoksulluk: temel gereksinimlerini karşılayacak gelire sahip olmayanlar, açıklanan yoksulluk sınırının gerisinde kalanlar olarak tanımlanmaktadır. Dünya bankasının tanımına göre yoksulluk sınırının gerisinde kalan ülkeler aşırı yoksul olarakta değerlendirilmektedir. Yoksulluk sadece gelişmemiş ülkelerde karşılaşılan bir problem değil günümüzde de pek çok ülkenin mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli halk sağlığı problemlerinden birisidir (3, 4).

Yoksulluğun toplum üzerindeki olumsuz etkileri farklılık gösterebilir ancak bu durumdan en çok etkilenen grup çocuklar olmaktadır. Bu nedenle çocukların fiziksel ve mental gelişimleri bu durumdan negatif yönde etkilenmektedir (5). Ayrıca yetişkinlere göre çocukların yoksulluk ile karşılaşma durumları daha fazladır. Bu nedenle çocuk yoksulluğu bazı ülkelerin önemli sorunları arasında yer almaktadır (6). Bununla birlikte yoksulluk, çocukların büyüme ve gelişme açısından ihtiyaç duydukları olanaklardan yararlanamamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla küçük yaşlarda karşılaşılan yoksulluk kavramı genel olarak çocuğun ilerleyen yaşamının da olumsuz etkilenmesine neden olabilmektedir (7).

Dünyanın her yerinde hemen hemen ciddi bir soruna neden olan bu durumu UNICEF çalışmalarının sonuçlarında da görmekteyiz. Bu sonuçlara göre yoksulluk gelişmekte olan ülkelerde yaşayan çocukların çoğunluğunu etkilemektedir. Ayrıca çocukların yaşamının kısa bir döneminde bile meydana gelen yoksulluk onların yaşamlarında kalıcı olumsuz izler bırakabilmektedir. Dolayısıyla güçlü devlet

olabilmenin yollarından birisi belki de en önemli yolu çocuklara ulaşabilmektir (8).

Çocuklara ulaşmak onların yetersiz ve kuvvetsiz olması nedeniyle onlarla ayrıca ilgilenilmesine ve çocuk yoksulluğu konusunun ayrı bir alan olarak ele alınmasına olanak tanıyabilir (7). Dünyada yoksulluk kavramı en önemli sorunlardan biri olması nedeniyle bu konuda geliştirilen politikalarda oldukça önemli bir yere sahiptir. Ayrıca yoksulluk konusunda sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin çalışmaları da bu bağlamda çok olumlu etkilere sahiptir. Bu nedenle yoksulluk ile savaşılan bütün kurumlar ve topluluklar oldukça kıymetlidir. Ayrıca ülkemizde bu kuruluşların çocuklar için düzenlemiş oldukları etkinlikler ve yardım kampanyaları dikkat çekmektedir (9).

## YOKSULLUĞUN TÜRLERİ

### Mutlak Yoksulluk

İnsanların hayatlarını devam ettirebilmek için gerekli olan ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak ifade edilmektedir (10). Mutlak yoksulluğa sahip kişiler yaşamlarını sürdürecektir asgari gelire maalesef sahip değildirler (11).

### Görel Yoksulluk

Bu kavrama göre ortalama gelire sahip olan insanlar ile yoksul kişiler arasında gelir konusunda farkın olması olarak tanımlanmaktadır (9). Ayrıca görel yoksulluk kavramı toplumda yaşayan insanların genel gelir düzeylerinin altındaki bir sınırdan yaşamak olarak da ifade edilebilir (11).

### İnsani Yoksulluk

“Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı” (UNDP) tarafından geliştirilen bu kavram ise, sağlığı yakından ilgilendiren tüm olguların yetersiz olması olarak tanımlanmıştır (9).

## YOKSULLUĞUN NEDENLERİ

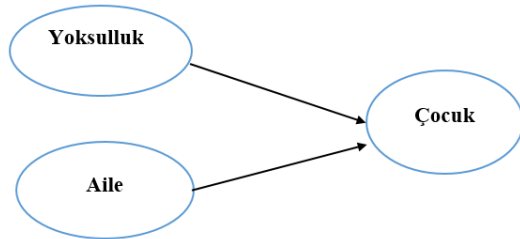
Yoksulluk bir toplumdan diğerine farklılık gösteren pek çok sebebi bulunmaktadır (10). Bu

sebeplerden bazıları; küreselleşme, gelir dağılımı, gelir eşitsizliği, hızlı nüfus artışları, hane halkı yapısı ve büyüklüğü, ekonomik büyüme, yüksek işsizlik, enflasyon, göç, ailede meydana gelen

ayrılıklar, ölüm olgusu gibi unsurlardır (12). Dolayısıyla bu olumsuz duygulardan en çok etkilenen ise hep çocuklardır. Çocuklar aile içerisinde en hassas ve savunmasız grubu oluşturdukları için birçok alanda bu olumsuz faktörler onları etkisi altına almaktadır. Bu nedenle çocuk yoksulluğu incelenmesi gereken ve halk sağlığını yakından ilgilendiren bir durumdur (10).

#### Aile ve Çocuk Yoksulluğu

Yoksulluk, çocuk sağlığının önemli bir sosyal belirleyicisi olup, özellikle erken yaşlarda veya uzun bir süre yoksulluk yaşayan çocuklarda birçok olumsuz gelişimsel riskleri beraberinde getirmektedir. Çocuklar yoksulluk içinde doğabilir, çocuklukları boyunca yoksul bir evde kalabilir veya yaşamlarının herhangi bir sürecinde yoksulluğu yaşayabilirler (13). Yoksulluk içinde doğan ve yaşamları boyunca kötü koşullarda yaşayan çocuklar, olumsuz sonuçlar açısından en büyük risk altındadır. Bununla birlikte, kısa süreli yoksulluk yaşayan çocuklar bile gelişimleri için yeterli olan gıdaya, barınmaları için güvenli bir konuta, yeterince sağlık hizmetinden yararlanmamaya ve eğitimlerinin kesintiye uğraması gibi risklerle karşı karşıyadırlar (13, 14). Ayrıca yoksulluk, ailelerin yaşadıkları yoksulluk sonucu ortaya çıkan ve çocukları da etkisi altına alan kavramlardan biridir (2).



Şekil 1: Yoksulluğun çocuklar üzerindeki doğrudan etkileri (14)

Yoksul çocukların eğitim süreçleri aile

bireylerinin davranışlarından etkilenmekte ve ne yazık ki çocuklar aileleri tarafından eğitimleri için teşvik edici bir ortamda büyüyememektedirler. Bu da çocukların eğitimlerini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, düşük gelirli ailelerde çocukların duyuşsal gelişimi ve sosyal yeterliliği desteklemede aileler yetersizlik yaşamaktadır. Örneğin çocuğun yaşamının ilk birkaç yılında kitap okumak, çocuğun farkındalığını artırır ve anlama becerisinin gelişmesine katkıda bulunur. Ancak, yoksul ailelerin çocuklarına daha iyi durumda ailelerin çocuklarına göre kitap okunma olasılığı daha düşüktür (14). Çocuklar yoksulluğu ne yazık ki standart kalıpların çok daha ötesinde yaşamaktadırlar. Bu nedenle bu konunun detaylı ele alınması ihtiyacı doğmuştur. Çocukluk döneminde yoksulluk nedeniyle meydana gelen fırsat eşitsizliği onların sadece temel ihtiyaçları konusundaki geri kalmışlıkları değil aynı zamanda istismar, şiddet gibi konularda da savunmasız kalmalarına neden olmuştur (15).

#### ÇOCUK YOKSULLUĞUNUN NEDENLERİ VE YOKSULLUĞUN ÇOCUK SAĞLIĞI ÜZERİNDE ETKİLERİ

Yoksulluk, hem sağlık göstergelerinde hem de sağlık hizmetlerine ulaşımında kişiler arasında eşitsizliklere sebep olmaktadır (16). Çocuk yoksulluğu ise genellikle aileden kaynaklı olabilmektedir. Ebeveynlerin eğitim seviyelerinin düşük olması, işsizlik, kalabalık aile ortamlarında yaşama, boşanmış anne-baba faktörü, göçler ve savaşlar çocuk yoksulluğunun altında yatan faktörlerden bazılarıdır (5). Diğer faktörleri ise UNICEF, çocukların yetersiz hijyene sahip olmaları, temiz içme sularının olmaması, bebek ve çocuk ölüm oranları, bodurluk, tam aşılmayan çocuk oranı olarak belirlemiştir (1).

Literatür doğrultusunda yoksulluğun çocuklar üzerinde önemli etkilerinden bir diğeri ise çevresel stresörlerdir. Bunlar ise kötü şartlarda yer alan ev ortamının sağlığa olumsuz etkilerinin olması ve beslenme yetersizliğine

bağlı ortaya çıkan bozukluklar yetersiz sanitasyonlara bağlı enfeksiyonlar örnek verilebilir (17). Ayrıca yoksulluk çocuklarda beslenme yetersizliğine ve etkileri yaşamın daha ileri dönemlerinde de devam edecek olan ciddi sağlık problemlerine sebep olmaktadır (18).

Dünyada beş yaş altı ölümlerin önemli bir nedeni yetersiz beslenme kaynaklıdır. Bu doğrultuda temel besinlerin alınamaması çocuklarda bodurluk, malnütrüsyon, motor gelişimde gerileme ve zeka seviyesinde düşüklük ile sonuçlanabilmektedir (1). Dolayısıyla yoksulluk nedeniyle çocukların yetersiz ve dengesiz beslenmesi, çeşitli sağlık problemlerinin olması ve eğitimden yoksun kalmaları gibi son derece ciddi sorunlara neden olmaktadır (19). Yoksulluğun doğum ağırlığı, bebek ölümleri, dil gelişimi, kronik hastalık, çevresel maruziyet, beslenme ve yaralanma gibi durumlar üzerinde oldukça yoğun bir etkisi vardır. Yoksulluk aynı zamanda çocuğun toksik stres yaşamasına neden olabilmekte, bu durum ise beyin gelişimini olumsuz etkilemektedir (13, 20). Beyin gelişimi olumsuz etkilenen çocukta; dikkatsizlik, öğrenme güçlüğü, dürtüsellik, özdenetim eksikliği ve zayıf akran ilişkileri gibi yaşayabileceği zorluklar açısından risk altındadır (13). Yoksulluk, çocuğa kısa süreli etkiler yaşatmakla beraber uzun süreli birçok etki veya riski de yaşatabilmektedir. Özellikle çocukların gelişimini (biyolojik-psikolojik-sosyolojik) ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir. Yoksulluk, çocuğun akademik başarısını okul öncesi yıllarda başlayarak bütün hayatı boyunca etkileyebilmektedir. Örneğin, anaokuluna girişte okula hazır olma durumu, gelecekteki başarının gidişatını belirleyebilmektedir (14).

Yoksulluğun diğer boyutlarından birisi çocuk işçiliğidir. Ailelerin yoksul olması sonucu çocukları da aile gelirine katkı sağlamak amacıyla çalışmak zorunda kalabilmektedir. Bu nedenle bu çocuklar eğitim başta olmak üzere birçok konuda geride olmalarına neden olmaktadır (15). Özellikle göçler sonucunda büyük şehirlere gelen ailelerin çocukları için çalışmak onlar için bir tercih değil zorunluluk

olmuştur. Ayrıca kadınların iş bulamadığı durumlarda yoksulluk nedeniyle çocukların çalıştırılması ise yine önemli sorunlardan biridir (6). Literatürde bazı çalışmalar incelendiğinde çocukların sokakta çalışma sebeplerinden çoğunluğunu çalışma sebebi olarak “aile bütçesine katkı” olarak dile getirmektedir (7). Bu bağlamda sokakta çalışan çocukların riskli davranışlar ile karşılaşma ihtimallerini arttırmaktadır (12).

## YOKSULLUKTA ÇOCUK SAĞLIĞINI KORUMADA HEMŞİRENİN ROLÜ

Hemşirelerin her alanda önemli rol ve sorumlulukları olduğu gibi çocukların yaşadıkları yoksulluk üzerinde de koruyucu rolleri de önem arz eder. Bu koruyucu önlemler sayesinde yoksulluğa bağlı birçok sağlık problemleri engellenebilmektedir. Hemşireler yoksul aileler ile iyi ilişkiler kurarak onlara bireysel eğitimler ve danışmanlık hizmetleri verebilir. Özellikle hemşireler, çocukluk döneminde sık görülen hastalıklar, bağışıklama, hijyen, yeterli ve dengeli beslenme, ev kazaları gibi konularda eğitim sağlayabilir (1).

Sağlık profesyonelleri içerisinde çocukla ve ailesi ile ilk karşılaşan ve sürekli iletişim halinde olan önemli bir meslek grubu hemşireliktir (21). Hemşire yoksulluğun çocuğun sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçlarını azaltmada, sağlığı korumada, geliştirmede ve bozulduğu durumlarda ise iyileştirmede önemli rol üstlenerek bu olumsuz durumları uygun girişimler yaparak önleyebilmektedir. Özellikle aile ve çocuğa yaşadıkları ev/çevrenin incelenerek gereksinimlerin saptanması, bu gereksinimler doğrultusunda eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin planlanması birçok hastalığı ve ölümü önleyebilir. Ev ve çevre düzenlemesi yapılarak ve eğitimler planlanarak önemli bir çocukluk dönemi sorunu olan kazalar da önlenir. Özellikle sağlıklı suya ulaşma ve uygun yaşam çevresi oluşturmada toplumsal ve kurumsal bazdaki destek/işbirliği çocukların sağlıklarının korunmasına, sürdürülmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca

yoksul çocukların sağlıklarının korunmasında, çocuk/ailelerin duygusal gereksinimlerinin karşılanması, etkin çocuk-ebeveyn iletişiminin başlatılması/sürdürülmesi ve aile stres faktörlerinin belirlenmesi ve uygun girişimler planlanması gerekmektedir (10).

Hemşire çocukta yoksulluğa bağlı oluşabilecek duygusal, düşünsel ve davranışsal sorunları değerlendirip riskli çocuk/ailelerini, normalden sapma durumları belirleyerek çocuğa ve ailesine uygun yaklaşım sergilemelidir (10). Hemşire çocukların sağlıklarının geliştirilmesinde kronik ve bulaşıcı hastalıklar konusunda eğitimler ile desteklemeli, çocukların temel insan hakları konusunda savunucu olmalı, büyüme gelişme süreçlerini takip etmeli, güvenli oyun alanları sağlayabilmeli, toplumda göçün çocuk ve aile için etkileri konusunda farkındalığını artırarak, kişilerle iletişim kurmalarını sağlamalı ve toplumun önyargılarını gidermeye çalışmalıdır (22). Hemşireler ayrıca çocuğa ve ailesine; etkili psikolojik destek sağlamalı, ebeveynlere çocuğa yönelik sorumluluklarını hatırlatmalı ve oluşabilecek risklere yönelik önlemler almalıdır. Bu doğrultuda bakım verici ve sağlığı koruyucu, eğitici, savunucu ve karar alıcı, danışmanlık, iletişim ve iş birliği gibi birçok rolünü aynı anda gerçekleştirebilir (21). Böylelikle yoksulluğun çocukta ve ebeveynde oluşturduğu riskleri ve olumsuzluklarla baş etmelerinde; kendilerini yeterli hissetmeleri ve anksiyetelerini azaltmada etkili olacaktır (23).

Yoksul çocukların maddi kaynaklara sahip olamaması farklı yoksunlukları da beraberinde getirmektedir. Bu çocuklar toplumda eğitim, sağlık gibi türlü işlerden de yeterince yararlanamamaktadır. Aynı zamanda toplumdaki diğer çocuk ve gençlerle aralarındaki farklar dolayısıyla “farklı” görünüp çeşitli alanlarda dışlanmaktadır. Bu durum ise söz konusu yoksunlukların daha şiddetli yaşanmasına neden olabilecek sorunlara kapı aralamaktadır. Hemşireler, bu durumdaki çocukları belirleyerek onları savunma rolünü de üstlenmelidirler (1).

## SONUÇ

Sonuç olarak, bu bilgiler ışığında nüfusun önemli bir kesimini temsil eden çocukların yoksulluğa bağlı yaşadıkları problemler ülkemizin ve dünyanın önemli halk sağlığı sorunlarıdır. Çocuk yoksulluğu çocuklar üzerinde eğitim, beslenme, sağlık, güvenlik ve benzeri bir çok konuda fırsat eşitsizlikleri oluşturarak onların sosyal ve bilişsel anlamda da maruziyet yaşamalarına sebep olmaktadır. Geleceğin temsilcileri olan bugünün çocuklarının her türlü şiddete ve istismara karşı korunmaları, onların yararı için proje ve politikaların yapılması, önemli rol ve görevleri olan hemşirelerin çocuklar için eğitim ve danışmanlık programlarını arttırmaları, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bu konuda daha çok çalışmalar üstlenmeleri, insanların bu konuda farkındalıklarının artırılması, kurumlar arası multi-disipliner çalışmaların gerçekleşmesi çocuk yoksulluğunun ortadan kaldırılmasında büyük önem taşımaktadır.

## KAYNAKLAR

1. Şener D. K, Ocakçı A. F. Yoksulluğun Çocuk Sağlığı Üzerine Çok Boyutlu Etkileri. Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2014;13(1):57-68. [https://doi.org/10.1501/Ashd\\_0000000098](https://doi.org/10.1501/Ashd_0000000098)
2. Okutan E, Turgut R. Çocuk Yoksulluğunun Farklı Bir Etnik Grup Olan Roman Çocukları Açısından Değerlendirilmesi. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 2018;5(8):132-146. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/595273>
3. World Bank, Globalization, Growth, and Poverty - A World Bank Policy Research Report. (2002) Erişim Tarihi: 01.12.2022
4. Houghton J, Khandker S. R. Handbook on poverty+ inequality. World Bank Publications: 2009. p. 67-80.
5. Kinacı Ş. N, Çocuk Yoksulluğu . Journal of Social Sciences and Humanities. 2020;4(2):81-87. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jssh/issue/59331/846814>
6. Kurnaz Ş. A, Çocuk Yoksulluğu. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi 2007;12(12):47-55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198079>
7. Limanlı Ö, Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Bir Yeniden Değerlendirme. Journal Of Research In Economics. 2020;4(2):158-173. DOI: 10.35333/JOERE.2020.236
8. Tekdemir N, Yılmaz H. H Türkiye ve Avrupa Ülkelerinde Çocuk Yoksulluğunun Belirleyicileri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. Journal Of Faculty Of Educational Sciences. 2020;53(3):1075-1104. DOI: 10.30964/auebfd.740321
9. Yaşar S, Taşar M. O, Kavramsal Olarak Yoksulluk ve Türkiye'de Yoksullukla Mücadele Politikalarının Etkileri. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 2019;19(38):118-144. <https://doi.org/10.30976/susead.462905>
10. Kudubeş İ. E, Akdeniz Kudubeş A, Bektaş M, Küreselleşmenin Yarattığı Yoksulluk: Çocuk Yoksulluğu. Koç Üniversitesi Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi (HEAD). 2017;14(1):79-85. doi:10.5222/HEAD.2017.079
11. Durgun Ö, Türkiye'de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 2011;6(1):143-154. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/40436>
12. Şentuna T. (2019) Çocuk Yoksulluğunu Azaltmaya Yönelik Politikalar: Türkiye'nin Sosyal Yardım Politikasında Çocuklar. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi
13. Gitterman B. A, Flanagan P. J, Cotton W. H, Dilley K. J, Duffee, J. H., Green, A. E, Nelson J. L, Poverty and child health in the United States. Pediatrics. 2016;137(4):1-14. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-0339>
14. Engle P. L, Black M. M, The effect of poverty on child development and educational outcomes. Annals of the New York Academy of Sciences, 2008;1136(1):243-256. <https://doi.org/10.1196/annals.1425.023>
15. Erkul E. (2021). Çocuk Yoksulluğunun Ekosistem Perspektifi Temelinde Analizi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi
16. Taş F, Akın B, Hemşirelik Öğrencilerinin Yoksulluk, Sağlık ve Hemşirenin Rolü Konusundaki Bilgi ve Düşünceleri. Sağlık ve Toplum Dergisi. 2020;1;79-87. <https://ssyv.org.tr/wp-content/uploads/2020/02/10-Hem%C5%9Firelik-%C3%96%C4%9Frencilerinin-Yoksulluk-Sa%C4%9F%C4%B1k-ve-Hem%C5%9Firenin-Rol%C3%BC-Konusundaki-Bilgi-ve-D%C3%BC%C5%9F%C3%BCnceleri.pdf>
17. Yiğit R, Ügücü G, Kaya S, Yoksulluk: Çocuk Sağlığını Tehdit Eden Bir Durum. Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2018;2(2):83-98. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/503269>
18. Özenoğlu A, Gökçe Ü, Açlık ve Yoksulluğun Çocuklarda Saldırganlık ve Şiddet Davranışları İle İlişkisi. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi. 2015;4(1):162-179. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/220166>
19. Öztürk A. B. Çocuk Yoksulluğunda Yaşama, Sağlık ve Beslenme Hakları. Journal Of Society Social Work. 2008;19(2):67-80. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423931307.pdf>
20. Wickham S, Anwar E, Barr B, Law C, Taylor-Robinson D, Poverty and Child Health in the UK: Using Evidence For Action. Archives of Disease in Childhood. 2016;101(8): 759-766. <http://dx.doi.org/10.1136/archdischild-2014-306746>
21. Artuvan Z, Altıntaş M. G, Yiğit R, Sokakta Yaşayan/Çalışan Çocuklar ve Pediatri Hemşiresinin Rolü. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi. 2021;3(2):109-114. <https://doi.org/10.48071/sbuhemşirelik.870205>
22. Aydın D, Şahin N, Akay B, Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri. İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi. 2017;7(1):8-14. doi:10.5222/buchd.2017.008
23. Dinç F, Yıldız D., Toksik Strese Maruz Kalan Çocuk ve Hemşirenin Rolü. Journal: Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 2022;(1):319-326. [https://web.archive.org/web/20220617130459id\\_/https://dergipark.org.tr/r/download/article-file/1478648](https://web.archive.org/web/20220617130459id_/https://dergipark.org.tr/r/download/article-file/1478648)